

244

MŰVÉSZET ÉS TÖRTÉNELEM

A KÚT-ÜGY

Egy kút éppen akkor vált ügyvé Budapest, amikor a Szent István-év és az Eucharisztikus Kongresszus hivatalos — klerikális — eseményei zajlottak: 1938-ban.

A Hősök terén emelt díszoltár előtt XI. Pius pápa legátusa, Eugenio Pacelli bíboros, vatikáni államtitkár, a későbbi XII. Pius pápa — a harc pápája — szónokolt:

— *Velünk szemben állanak a közömbösek* — mondta prédikációjában. — *A közömbösek, akik öntudatlanul segítőitársaivá lesznek a hitetlenségnek és a Krisztus elleni harcnak.*

A kút pedig, amelynek történetét most elbeszélni kezdjük, elég közömbösen állt Budapest túlsó részében, a kis, rózsadombi nyilvános lugásban.

Tavaszi volt?

A Rózsadomb megtelt a természet friss színeivel és illatával. Virágok nyíltak. A fák meglombosodtak, s a bokrok megkövéredtek. A Rózsadomb alját, a Zárda- és a Margit utca találkozásánál, ahol a híres rózsalugas pompázott, egy napon emberek százai lepték el. Kútavatásra gyülekezett az ünneplő tömeg. A kút medencéit, kávéját, s felette a tartózkodóan mintázott, bájos aktszobrot, lepel borította.

A tömegben, kissé félrehúzódva, ott volt az alkotó is, aki jóval túl járt már hatvanadik évén: Beck Ö. Fülöp.

Ha akkor egy újságíró oda lépett volna hozzá, hogy érdeklődjék a felavatásra váró szobor elkészülésének körülményei felől, szó szerint ezt a választ kapta volna:

— *Evvel a munkámmal 1935-től 38-ig foglalkoztam* — mondja emlékirataiban Beck Ö. Fülöp. — *A kút képmétere Aphrodite-szerű női alakját gödi műtermemben mintáztam. Mikor ezt megelözően, vázlatát a fővárosi művészeti bizottsága elfogadta, annak minden tagja helyeselte, hogy mezeitelen ábrázolja, csak azt kötötték ki, hogy fiatal, bájos modellt vegyék. Ideális-szép, fiatal női aktot alkotni, a szobrászok örök és legfőbb ambíciója, hogyne örültem volna neki én is. Hivatásos modellt kijáratni Budapestről, igen költséges lett volna. Persze ez lett volna igazi, ráális módja, és annak idején, az első Aphrodite-alakom mintázásánál, így is jártam el. Most azonban a vasúti költség a réginek nyolcszorosába kerülne, a pénz pedig gyérült. Erről le kellett tehát tenni. De mindennap lejártam a Duna-strandra, ott végeztem előtanulmányaimat, és ott meg is találtam a megfelelő modellt, akit ismerősök és rokonok útján rá is vettem arra, hogy eljárjon hozzám. Így készült a nagy minta. Össze befejeztem, gipszbe öntöttem, és behoztam Budapestre. Tél elején megkezdődött a faragás, és tavaszra el is készültem vele. Eetemnek egyik nagy eseménye ez a szoborállítás. Hatvanöt éves lettem éppen, mire elértem, hogy köztéri szobrom állhatott.*

A lepel lehullt.

— *A kút ügy jelent meg előttünk, mint egy, a talajból kihajtó virág* — idézi a pillanatot Farkas Zoltán, a jeles művészettörténész, visszaemlékezéseiben.

Harcis riadó

Néhányan a kútavatási ünnepség ismeretlen résztvevői közül — rózsadombi lakosok — örömmel fedezték fel a szerény, visszahúzódó, de igen híres alkotót. Igyekeztek közelébe kerülni, hogy gratulációkkal, bókokkal halmozzák el. Valaki azonban, gyorsan és szótlanul, távozott. Az ünneplők csodálkozva néztek az ünneprontó — a környék legismertebb lakója — után.

— *Milyen sürgős ügye tá-*

Beck Ö. Fülöp remekműve a mai Rózsadombon: AZ IFJUSÁG KÚTJA

madhatott Pater Valerián-nak? — kérdezték.

A válasz nem késett sokáig.

Pater Valerián, a ferencesek szomszédos rendházának főnöke, még azon a napon, visszatérve égi-földi birodalmába, a rendház vastag falai közé, harci riadót fújt. S nyomban össztüzet nyitott a hitetlenségre, a Krisztussal szemben kibontakozó, fővárosi méretű, álnok támadásra. Fellépett a közömbösség ellen. Beadványt írt, amelyben erélyes hangon követelte a rendház közelében „immár éktelenkedő” mezeitelen női szobor haladéktalan eltávolítását.

A városházára érkezett a beadvány, amelyet rögtön íktattak, s máris tovább küldték útján, az ügyosztályra. Mivel azonban éppen az ügyosztály ütött pecsétet a szobor felavatására, s ennél fogva eléggé félnie kellett a botrány kipattanásától, az aktának innen már nem kellett tovább vándorolnia. Elfektették. De ez nem csillapította, hanem felbőszítette Pater Valeriánt. A harcias rendfőnök kereste az alkalmat, hogy mielőbb személyesen is benyújthassa követelését magának a polgármesternek.

— *Polgármester úr!* — fordult hozzá, amikor a Pasaréten összetalálkoztak. — *Nagyrabecsült személyedben nemcsak fővárosunk első emberét, hanem területünk világi fejét is keresem meg.*

Tiltakozom, éppen az emberi érzések nevében, a rózsadombi erkölcsstelenség ellen, s az ellen, hogy erre vonatkozó beadványomat a fővárosnál elintézetlenül félretették. Kérlek, távolítsad el azt az éktelenséget. A kútra gondolkodok.

Hogy a polgármester mire gondolt, azt ma már lehetetlen rekonstruálni. Azt azonban tudjuk, hogy a kút ügyében azonnal — nyomatékosan — intézkedett az ügyosztály-tanácsnoknál:

— *Kérlek!* — hangzott a szüszavú utasítás. — *Hát akkor szedjétek le azt a mezeitelen, ha zavarja a Rendet. S ez így már — megfellebbezhetetlen volt.*

Párviadal

Az Eucharisztikus Kongresszus ünnepségei befejeződtek, s a Szent István-év eseménysorozatának java is lepergett. Eugenio Pacelli bíboros-államtitkár érzékeny búcsút vett az országot s a főváros előkelőségeitől, köztül a díszmagyarba bújt s a bibornoki gyűrűt áhíttatosan kézcsókkal illető polgármestertől is. Az egyszerű rendfőnök kissé hátrébb állt a rendkívül fényes gyülekezésben. Pacelli elutazott. A magyar előkelőségek, s az egyszerű rendfőnökök is, a pályaudvarról hazakocsikázóban, alighanem visszhangozni hallották önmagukban a pápai legátus búcsúszavait:

Pacelli 1938-as budapesti programjában hivatalosan nem szerepelt ugyan a kút-ügy, de az érdekelteket „félreérthetetlenül” s kegyesen ellátta „atyai jótanácsaival”.

— *A jó és rossz hatalmas párviadalban mérkőznek egymással — zengte a szentéletű férfiú. — A jelen pillanatban senkinek sincs joga ahhoz, hogy közömbös legyen. Velünk szemben sötétlik az istentelenség frontja, az antikrisztus felemelt öklét rúzza az ég ellen és mindaz ellen, ami nekünk a legszenyebb.*

A kommunizmus ellen rázta öklét Budapest Pacelli bíboros, s a világméretű kibontakozott fasizmust ölelte keblére; s lelkének magyar alattvalói igyekeztek érteni a szóból. Támadtak mindent, ami iránt felmerült a közömbösségnek — a felsötétlő istentelenségnek — csak legkisebb gyanúja is.

A szoborról, amikor idáig érünk történetében, el kell mondanunk, hogy ott állt már börtönében. Rázárták a rácsos ajtót. A Fővárosi Képtár hátsó lépcsőházába került, a sötétbe, pókhálók közé, hogy a tavasszal kinyílt virág akkorára — öszre — elhervadjon.

Részletek egy életről

Részletek Beck Ö. Fülöp emlékirataiból:

„*A következő tavaszon, amikor éppen a legvigasztalanabb lelkiállapotban szomorkodtam, felhív telefonton az ügyosztály művészeti előadója, és felkér, menjek ki a Városligetbe, a Stefánia útra, ott éppen egy virágkiállítás készül, ebben fogják elhelyezni szobromat.*”

Mi volt ez? Öngazolás?

„*A megnyitás előtti napon már állt a szobor.*”

S a folytatás?

„*Jó darab ideig azt hittem most elértem életem utolsó fordulójához, a véglegesen rosszabb felé fordulás pontjához. Onnan lefelé dőcög vagy talán rohan szekerem, és elkanyarodás vagy megállás nem lesz többé lehetséges. A hivatalos körök elzárkózása bizonyjára a politikai helyzet következménye, de lehetetlen, hogy az elbeszélte rágalomnak nem volna részük benne. Széttérjédt abból valami a közvéleménybe is. Mert nemcsak az állami és hatósági közegek melleszt éreztem, hanem szélesebb körökét is. Főként olyanokét, melyek amazok szerint igazodnak, vagy óvatosságból azzal szembehelyezkedni nem kívánnak.*”

„*Elég volt elfognom az akadémiai főtitkár egy hűvösebb tekintetét, hogy felújuljanak az elmúlt viharok és szenvedések emlékei, és újra keserűvé váljon számíze.*”

„*Az erre következő évek a második világháború megpróbáltatásaival és egyre növekvő szörnyűségeivel mindinkább súlyosbodtak.*”

Az önéletrajzi írás utolsó soraiban olvassuk:

„*... a kereszténység örök szegényére, elvakult dühöngésben az ember a leggyafurtabb szerszámokat eszeli ki, hogy egymás gazdag és büszke városait földig rombolja...*”

Egymás városait? Megsemmisítse?

A szerző nem írta meg a harc végét.

Meghalt — a második világháborúban.

A meghurcoltatás véget ért

A háború — a felszabadulás — után gyönyörű kút avattak a rózsadombi rózsalugasban: 1949-ben.

Szerényebb körülmények között ugyan, de őszintében.

Friss — tavaszi — szél járt a fák és bokrok között. Nyíltak a virágok. A padokon fiatalok ültek. Fiúk, lányok; s összehajoltak. Följük emelkedett, mintha belőlük nőtt volna ki, a szobor a kőtalapzaton. Szobor? Az örök megújulás szimbóluma.

Az *Ifjúság Kútja* — ahogyan Beck Ö. Fülöp, míg élt, elnevezte.

Simon Gy. Ferenc